

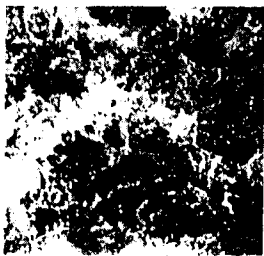
Christiaan Zwanikken: Re-animations (foto Vincent Mentzel)

Videokunst worstelt met het beeldscherm

Tentoonstelling: *The Second. Time Based Art from the Netherlands*. Met o.a. Christiaan Zwanikken, Steina Vasulka, Peter Bogers en A.P. Komen. Stedelijk Museum, Paulus Potterstraat 13, Amsterdam, 17m 9 maart. Catalogus met cd-rom: f 30. Ook te bekijken op internet: <http://www.montevideo.nl>

DOOR HANS DEN HARTOG JAGER
De vogelbek heeft je in de gaten. Hij schokt even, aarzelt, en begint dan naar je te happen... alsof je een eieraper bent die zijn nest wil begeven. Onmiddellijk volgt zijn buurman; ook hij draait zich naar je toe en klappert wild met zijn kaken. Je begint je wat ongemakkelijk te voelen, op dezelfde manier als wanneer een gekooid dier op je afstormt; je weet dat het gevaar al is bezworen, maar het vertoon houdt je op je hoede. De manier waarop Christiaan Zwanikken dat gevaar heeft bezworen in zijn installatie *Re-animations*, te zien op de tentoonstelling *The Second. Time Based Art from the Netherlands*, is echter wel heel ironisch: de twee vogels worden in toom gehouden door datgene wat ze tot leven heeft gewekt. Want ondanks hun vervaarlijke uiterlijk bestaan de beesten uit niet meer dan een bek met een stuk schedel, de rest van hun 'lichaam' is een ingewikkeld stelsel van draden, sensoren, chips en lange metalen stangen, die als twee hengels in de ruimte bungelen.

De term 'Time Based Art' wordt meestal gebruikt voor video-kunst en dat was ook het uitgangspunt van *The Second*, samengesteld door video-pionier René Coelho.

Steina Vasulka: Borealis, 1994

Op de tentoonstelling in het Stedelijk springt echter iets anders in het oog: de prominente rol die de machines en beeldschermen, de techniek, in de werken spelen. Zwanikken is niet de enige die ingenieuze constructies gebruikt om beelden te tonen of voorwerpen te laten bewegen; op *The Second* zijn de machines die de kunst aandrijven zelf vaak het onderwerp geworden. Li-ona Tan maakte bijvoorbeeld een installatie van vier beeldschermen, bijeen gehouden door een ingewikkeld raderwerk, waarop een vrouw in verschillende fases van een val is gefilmd. Bill Spinhoven bouwde een ingewikkeld ogende filmprojector, die door zachtgroene lampen zo is uitgelicht dat het apparaat zelf meer aandacht trekt dan het filmpje dat wordt getoond.

Zulke beelden roepen associaties op met het werk van Tinguely, de grote machinebouwer die in de jaren zestig en zeventig vele museumzalen vulde met zijn enorme bouwwerken. Zijn machines waren vooral zo amusant omdat ze nutteloos waren: ze zagen er dan wel uit als stoomgemalen of waterverplaatsters maar konden niks... hun werking lag in het vermaak van de toeschouwer. Dat is bij de installaties op *The Second* slechts ten dele het geval; daar is de enerzijds het middel om projecties of beelden te tonen, anderzijds zijn de projectoren en beeldschermen zo nadrukkelijk aanwezig dat ze die beelden vaak overschaduwen. Het werk op *The Second* is daarmee exemplarisch voor de nieuwe fase waarin de videokunst sinds enkele jaren is beland: de kunstenaars proberen van het statie beeldscherm af te komen, onderzoeken de grenzen van de videokunst en balanceren op de grens van zelfreflectie en vermaak voor de toeschouwer.

Het apparaat waarmee videokunstenaars bij uitstek worstelen is het beeldscherm... een lelijke kast en meestal een noodzakelijk kwaad om projecties te kunnen vertonen. Op *The Second* hebben verschillende kunstenaars intrigerende oplossingen gevonden om die schermen in hun werk te integreren. Peter Bogers bijvoorbeeld, heeft in *Retonica* twee televisietoestellen opgehangen, schuin

boven elkaar. Op de bovenste is een baby te zien, die met een schuin oog naar beneden loert. Daaronder zien we een man die met zijn ooghoeken naar de baby tuurt. Om de beurt maken ze geluidjes, babygeluidjes van het soort 'broe-waah' en 'pffrrr' en telkens volgt de een de ander en houden ze elkaar met een schuin oog in de gaten. Maar wie volgt er nu wie? wie doet wie na? Ook het werk van Steina Vasulka speelt in op interactie: een vijftal bijna manshoge projectieschermen staan door de donkere zaal verspreid. Er worden water vallen op getoond, of bloeiende bloesems, tuisende wouden. Je kunt er tussen zitten en wegwijmelen, ware het niet dat er af en toe een manshoge schaduw over de idylle wordt geworpen: een passerende toeschouwer die in het licht van de projectoren gaat staan en een onderdeel van het werk is geworden.

Veel van het werk op *The Second* mag dan 'kunst over kunst' lijken... je wordt er als toeschouwer ook veel actiever bij betrokken dan bij 'traditionele' kunst. Het is dan ook een goede vondst van de organisatoren om *The Second* te openen met *I/ Eve* van Bill Spinhoven, een van de mooiste 'openbare kunstwerken' in Amsterdam. Het is een video van een oog, een woedend oog, dat dreigend om zich heen kijkt en als een bewakingscamera alles in de gaten lijkt te houden. Het ziet er zelfs zo levensecht uit dat je als toeschouwer, net als bij Zwanikken, op je hoede raakt, en het duurt dan ook even voordat je beseft dat het oog van Spinhoven niet kijkt en al helemaal niets ziet... een machteloos doelwit voor de blikken van de toeschouwer.

A.P. Komen: Face Shopping, 1994

THE SECOND van start in het Stedelijk NEDERLANDSE VIDEO-INSTALLATIES OVER TIJD

Peter Bogers: Heaven, 1996

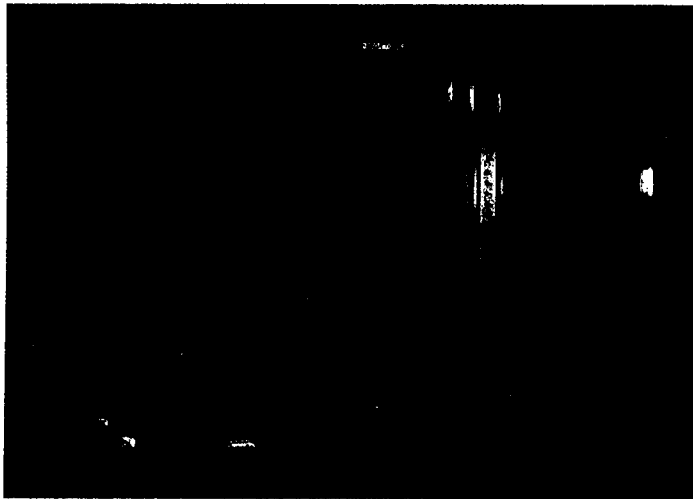
In 1992 kwam er een einde aan een bijna drie jaar durende wereldreis van 'Imago', de vanuit het Amsterdamse Montevideo georganiseerde tentoonstelling van Nederlandse video-installaties. In een artikel voor het Kunst & Museum Journaal sprak ik toen mijn twijfel uit over de zin van dit soort geïsoleerde tentoonstellingen. Je kunt Nederlandse kunst op promotiereis de wereld in sturen, maar waarom moet video altijd apart op reis? Is dat niet een achterhaald, want vooroordeelbevestigend concept? In de laatste Documenta zaten Gary Hill en Bill Viola toch ook gewoon tussen de schilderijen, beelden en tekeningen van collega's? Bij groepstentoonstellingen in Amerika wordt toch ook geen onderscheid gemaakt tussen een monitor en schilderslinnen? Om Foucault nog maar eens aan te halen: 'ik weet niet of we onze eigen cultuur moeten scheppen, we moeten cultuur scheppen.'

Nu gaat de opvolger van 'Imago' in première: 'The Second. Time Based Art From The Netherlands.' De tijd staat daarin centraal. Al is in mijn ogen het concept door de tijd ingehaald, de tijd zelf blijft mateloos boeien.

Video is een prachtig medium met bijzondere karakteristieken. Het biedt de mogelijkheid een idee in tijd uit te zetten. Kijken kan zo uitgroeien tot ervaren. Creëren hoeft niet automatisch tot een bevroren moment te leiden, maar kan ruimte geven aan een proces. Bovendien kan een 'time based' medium zich met de tijd zelf bezighouden. Tijd die verloopt, het besef van tijd, gemanipuleerde tijd, gedateerde tijd, vervlogen tijd, toekomstige tijd etc.

De twaalf kunstenaars in 'The Second' doen dat. Ieder op hun eigen manier. Centraal staat een werk van Peter Bogers: 'Heaven'. Op zeventien monitoren laat hij eenvoudige, dagelijkse handelingen zien: b.v. een ademende kat, gordijnen die bewegen in de wind, een deur die kiert, een baby die zich voedt aan een borst, een hand die over een lichaam strijkt. De fragmenten duren een seconde en herhalen zich dan. Dat heeft een vervreemdend effect. Gewone handelingen vallen nu pas op, verbijzonderen. Bovendien gedraagt de tijd zich regressief waardoor ze tijdsbesef bij de kijker veroorzaakt. Tenslotte maakt 'Heaven' duidelijk, dat zelfs één seconde niet te verwaarlozen is: op één van de schermen schokt een registratie van de aardbeving in het Japanse Kobe, voldoende om honderden te laten hemelen.

Bij Bill Spinhoven gaat het besef van tijd via de weg van het gezichtsbedrog. Een grote machine

Spinhoven: 'The Logic of life', 1995

met draaiende raderen brengt een soort filmstrook in beweging. Daarop 'vliegt' de kunstenaar, door de snelheid waarop de plaatjes elkaar opvolgen. Op een gegeven moment gaat het licht uit en wordt de ruimte verlicht door flikkerende lampen. Leken de raderen zich aanvankelijk te gedragen, nu lijken ze alle kanten op te draaien en met wisselende snelheden. Zodra de ruimte weer oplicht, verlichtigt de zinsbegoocheling.

Opvallend is, dat een Amerikaanse kunstenaar van IJslandse afkomst, maar op dit moment 'toevallig' werkend in Nederland, één van de indrukwekkendste bijdra-

gen levert: Steina Vasulka met 'Borealis'. Vier projectieschermen hangen in de ruimte. Daarop worden waterbeelden geprojecteerd. Het water beweegt zich van boven naar beneden en omgekeerd. Omdat watergeluiden de ruimte vullen, waant de kijker zich omgeven door de zee. Soms werkt dat neerstortende water voor hem als een beangstigende bedreiging, soms als een haast therapeutische rustgever waarbij de tijd vervliegt zonder dat hij daar nog besef van heeft.

Je zou verwachten, dat in een tentoonstelling waarin de elektronische media de leidraad zijn, ook Internet-achtige werken te zien

zijn. Samensteller René Coelho heeft zich gelukkig niet door deze media-hype laten verblinden. Waar ik deze technische verworvenheid ook heb aangetroffen, nooit ontstond het werk de platte fascinatie voor het nieuwe. Er lag geen enkel concept aan ten grondslag, van beeldende kunst was geen sprake. Zelfs de mogelijkheid om met de computer beelden te genereren is maar mondjesmaat in 'The Second' vertegenwoordigd. Beatrix Visser doet het in 'The Skipping Mind' op een functionele en ontroerende manier. In de ene ruimte hangen 25 portretten van één en dezelfde vrouw. Elementair geschilderd, met een fotografische uitstraling. In de ruimte ernaast is de vrouw langs digitale weg tot leven gebracht. Het hoofd beweegt zich, de haren springen licht op. Omdat de bewegingen aarzelend zijn en het totaalbeeld in hoge mate kwetsbaar is, voelt de kijker zich betrokken. Een merkwaardige ervaring om ontroerd te raken door een onbekende vrouw afkomstig uit een willekeurig oud boek gevonden op een vlooiemarkt in Praag. Het verleden gedigitaliseerd naar morgen.

Jaap de Jonge participeert met een achthoekige vitrine, gevuld met 28 kristallen bollen. In iedere bol is werk van een collega te zien. Grappig is Bert Schutter's variant op 'De Baadsters' van Renoir. Als de kijker zijn labyrinthachtige ruimte betreedt hoort hij de baadsters spatten en giebelen. Omdat een censor hem ziet, worden de baadsters 'gewaarschuwd'. Dus als hij bij het (bewegende) schilderij aankomt, hebben ze de benen genomen. Nog net op tijd. Het is alsof Renoir spottend op je neerkijkt.

Al deze werken, aangevuld met die van Boris Gerrets, Fiona Tan, A.P.Komen, Kees Aaffes, Christ. Zwanikken en Pieter Baan Muller, zorgen voor een goede tentoonstelling, zonder veel hoogtepunten, maar ook zonder pijnlijke missers. Een beetje saai misschien, nogal voorspelbaar, Nederlands degelijk.

Rob Perrée

**Stedelijk Museum, Paulus
Potterstraat, Amsterdam
Tot 27 maart 1997.**